

Кондратюк Юлія

кандидат історичних наук, доцент
Державний університет "Житомирська політехніка"
<https://orcid.org/0000-0002-5570-5505>

Гордійчук Ольга

кандидат філософських наук, доцент
Державний університет "Житомирська політехніка"
<https://orcid.org/0000-0003-4606-9188>

Магдебурзьке право як чинник формування демократичних засад в українській політичній традиції

Анотація. Магдебурзьке право, яке почало запроваджуватися на українських землях у XV ст., стало одним з важливих інструментів формування місцевого самоврядування та правової системи у подальшому. У цьому аспекті воно не було абсолютною новизною для місцевого населення, виступало логічним продовженням політичної традиції системи віча, що існувала ще в часи Київської Русі та в демократичній політиці литовських князів, які укріпили свою владу на території України у XIV ст. Тому таке європейське нововведення було позитивно сприйняте і знайшло своє віддзеркалення у політичній ментальності українського суспільства.

На основі зібраних матеріалів проаналізовано походження, впровадження та функціонування Магдебурзького права в українських містах, обґрунтовано подібність демократичних засад у європейській та українській політичній ментальності, продемонстровано інтеграцію вітчизняної політичної традиції у загальноєвропейські процеси.

Здійснено порівняльний аналіз з Московським царством, де подібні нововведення не прижилися, засвідчує наскільки різняться культурні й політичні традиції українців та росіян, що є одним з низки факторів, які спростовують міф про так звані «братні народи».

Ключові слова: віче; Магдебурзьке право; місцеве самоврядування; демократичні традиції; політична ментальність.

Актуальність теми. В умовах сучасної повномасштабної війни з РФ та нав'язування нею наративів про нібито спільне історичне коріння та «братерство» українського та російського народів критично важливо протидіяти пропаганді та маніпуляціям, керуючись історичними фактами, результатами ґрунтовного аналізу історико-політичної складової цього питання. Дослідження Магдебурзького права як вияву формування демократичних засад в українській політичній традиції та ментальності відкриває нові аспекти розуміння української історії, сприяє глибшому розумінню впливу історичної спадщини на сучасну політичну систему.

Аналіз досліджень та публікацій. Запровадження Магдебурзького права та особливості його функціонування на українських землях описані багатьма науковцями, однак його значення у формуванні демократичних засад української політичної традиції проаналізовано лише окремими вченими. Зокрема Микола Костомаров у своїх дослідженнях наголошував на тому, що Магдебурзьке право вплинуло на формування правової свідомості й культурних традицій українського суспільства. Науковець підкреслював, що воно стало основою поглиблення розвитку демократичних тенденцій в українських містах. Питання витоків формування в ментальності українців ідей свободи, рівності та справедливості, проявом яких ще у східнослов'янських племенах стали народні збори – віче, піднімають у своїх працях М. Аркас [1], М. Котляр [10], І. Крип'якевич [11], В. Нестерович [13] та ін. Магдебурзьке право як важливий крок у напрямку становлення демократичних інституцій в Україні, що дозволив містам здобути часткову автономію і розвивати місцеве самоврядування обґрунтовано у праці відомого українського історика М. Грушевського [6]. Проблему поширення Магдебурзького права та його особливостей в різних містах України порушує у своєму дослідженні Ю. Кириченко [7]. Регіональний аспект цієї тематики міститься в працях С. Гамченка [3], Р. Кондратюка [8], М. Костриці [9]. З еволюцією політичних поглядів та особливостями української ментальності на різних етапах історичного розвитку

можна ознайомитися в наукових доробках О. Гордійчук [4; 5; 16]. Питання порівняльного аналізу політичної ментальності українського та російського народів й виявлення їх відмінностей щодо формування державотворчих аспектів висвітлені у праці М. Волкова, у якій досліджено становлення міської буржуазії у росії [2]. Однак, у зазначених працях науковці висвітлювали лише окремі аспекти функціонування Магдебурзького права. Тому, враховуючи важливість його значення для формування українських політичних традицій та ментальності, формування національної ідентичності, особливо в умовах сучасної війни РФ проти України за її територію та історично-культурну спадщину [17, с. 75], дана тема потребує більш детального висвітлення.

Метою статті є дослідження витоків формування демократичних засад в українській політичній традиції та ментальності у зв'язку з запровадженням у низці міст Магдебурзького права. Ставимо завдання проаналізувати особливості імплементації та функціонування Магдебурзького права на українських землях, який подальший вплив це мало на становлення української політичної системи.

Викладення основного матеріалу. Демократичні традиції на українських землях мають глибоке коріння. Наш народ ще з давніх часів характеризується прагненням до свободи, тяжінням до демократичних прав та вольностей. Як зазначає М. Аркас, ще східнослов'янські племена вирізнялися своєю свободолобністю. І хоча в них і були князі, яких грецькі та арабські історики називали “каганами”, однак вони виконували функції переважно військових очільників. У вирішенні інших питань домінуючу роль відігравали місцеві ради (віча), на які сходилися старійшини племені – “вони усім верховодили і усьому давали порядок” [1, с. 12]. Цей інститут народовладдя у IX ст. перейшов до новоствореної на основі слов'янських племен держави – Київської Русі. У найбільших містах: Києві, Новгороді, Чернігові тощо віча ставали повноправними правлячими органами і мали вплив нарівні з князівською та боярською владою. Вони скликалися також у малих містах для вирішення питань місцевого значення.

У середині XI ст., після смерті Ярослава Мудрого, починається процес децентралізації Київської Русі. За цих умов віче стало відігравати ще більш значущу роль. В історії відомі непоодинокі випадки, коли в результаті його рішень князів або скидали з престолу, або навпаки – обирали за правителів [2, с. 200]. Так, у 1068 р. був усунений від влади київський князь Ізяслав Ярославич і на його місце був запрошений полоцький князь Всеслав Брячиславич. У 1146 р. князю, замість померлого князя Всеволода Ольговича, в результаті голосування, поставили на престол його брата – Ігоря Ольговича, однак через кілька днів теж саме віче ухвалило інше рішення, згідно з яким відбулася зміна влади на користь Ізяслава Мстиславовича. У 1113 р. таким же чином до правління був приведений Володимир Мономах [10, с. 584]. Ці факти є яскравим підтвердженням того, що віче як прояв народовладдя було елементом демократизації в тодішньому суспільстві.

У XIV ст. на українських територіях було встановлено владу Великого князівства Литовського, проте, як зазначає І. Крип'якевич, «міста зберегли український характер» [11, с. 120]. Вони отримали низку привілеїв, що забезпечували розвиток промисловості та торгівлі. Міський патриціат, що тримав у своїх руках владу, складався з місцевих людей, урядування велося українською мовою. Православна церква на українських територіях займала провідне місце. Така політика давала українцям відчуття своєї значущості. Це переконання створювало в тодішньої еліти самовпевненість, відвагу завзято ставали на захист своїх прав, не дозволяючи їх порушувати, навіть організувати відкриті повстання. Як приклад можна навести активну участь у виступах Свидригайла або Глинського. «Українське громадянство у великому князівстві було живучим творчим організмом, що шукав шляхів до поширення своїх життєвих умов» [11, с. 120]. Цей політичний спадок, з часів перебування українських територій у складі Великого князівства Литовського, залишився для нашого народу своєрідним політичним капіталом, що відклався в ментальності та в подальшому відігравав важливу роль у боротьбі за існування власної державності та демократизації суспільного життя. Українська любов до свободи є унікальним феноменом, оскільки являє собою відмову від нав'язаної ззовні влади, прагнення до індивідуальності через дистанціювання від суспільства, покладання на власні сили, здібності та розуміння, а також ініціативність [16, с. 68].

Логічним продовженням вічового самоврядування на українських землях та одним із виявів демократичної політики литовських князів стало Магдебурзьке право. Першу згадку про нього зустрічаємо у хроніці німецького міста Магдебург від 1235 р. Уперше було розмежовано права і обов'язки виборного містянами бургомістра та управителя – призначеного королем бургграфа [9, с. 5].

Магдебургія поступово ширилася містами Європи, зокрема й Східної. На середину XIV ст. її вже отримала низка українських міст у складі Королівства Польського та Великого князівства Литовського. Найпершим серед них вважається Сянок (Санок), який отримав Магдебургію у 1339 р. [6, с. 226]. За ним цим правом скористалися Львів (1356 р.), Кам'янець-Подільський (1374 р.), Житомир (1444 р.) та ін. [12, с. 54].

Завдяки Магдебурзькому праву містяни отримали можливість створення органу самоврядування – магістрату, до якого входили війт, бурмістр, райці, лавники та писар. Війт з лавниками представляв судову владу, бурмістр та райці – адміністративно-господарчу. Населення міста звільнялося від

юрисдикції державної адміністрації. Староста (аналог західноєвропейського бургграфа) не міг примушувати городян нести обов'язкові замкові повинності, як, наприклад, насипання гребель, зведення оборонних споруд, охорона державної скарбниці тощо. Лише частина міщан була змушена нести військову службу за межами міста, в разі загального військового збору.

Ключовим елементом Магдебурґії була цехова організація ремісників з її внутрішнім самоврядуванням, ієрархією, власними цеховими урядами. Як один з обов'язкових елементів цехової структури була власна атрибутика – спеціальний одяг, герби, хоругви, цехові девізи. І ці традиції передавалися із покоління в покоління. Так, за свідченням С. Гамченка, ще у 70-х роках XIX ст. нащадки давніх житомирських міщанських родин, продовжуючи традиції своїх предків, що сформувалися за часів функціонування в місті Магдебурґії, у старовинних убраннях на початку вересня кожного року збиралися урочистою процесією до Успенської (Подільської) церкви для спільної молитви [3, с. 12].

Для порівняння, у московитів до реформ Петра I, цехової структури серед ремісництва не існувало. Введена ним цехова організація ремісників – «посадских людей» не прижилася. Цехи створювалися не на основі самоорганізації, а звичним для московської ментальності методом державної централізації. Наглядним органом над ними стала, створена у 1699 р. у Москві «Ремесленная цеховая управа». На інші міста подібна інституція поширилася лише з 1852 р. на підставі закону про «упрощенное ремесленное устройство». Згідно з цим актом про цехи як такі навіть не йшлося. Міською ремісничою громадою без розподілення на спеціалізацію керував виборний «ремесленный старшина» з помічниками. Що є свідченням схильності московитів до суцільної уніфікації. Проте, навіть у Москві, найкрупнішому торгово-ремісничому центрі імперії, у 80-х рр. XVIII ст. «цехових було дуже небагато» [2, с. 562].

Основна частина ремісничого населення міст Московії, формування яких припадає не раніше як на XVI ст., були так звані «посадскими людьми», тобто кріпосними селянами «посаженими» своїми власниками на слободи для виробництва промислової продукції. Жодного самоврядування там не існувало. Функцією ремісничих старшин був контроль за вчасною сплатою податків як у державну, казну так і на користь власника. Характерною особливістю таких поселень була постійна плінність населення: втечі, централізовані переселення, бунти тощо [2, с. 565].

У прадавніх українських містах, що виникли ще за часів Київської Русі, основу населення становили давні міщанські роди, які жили тут здебільшого у декількох поколіннях. На відміну від московської, для української ментальності є характерною прив'язаність до місця проживання. Міська громада, верхівка якої складалася з представників найбільш поважних та давніх родів, була кровно зацікавлена у збереженні спокою та добробуту власного міста. Відтак, без примусу з боку старост, або приватних власників, намагалася сама забезпечувати його оборону, підтримання у належному стані укріплень, здійснювати контроль за приїжджими купцями і налагодження торгових зв'язків.

Запровадження магдебурзького права в українських містах сприяло європеїзації міського життя, становленню виборної системи місцевого самоврядування та судів, формуванню засад громадянського суспільства, дало змогу ввести міське життя в більш чіткі правові норми [7, с. 364].

Однак магдебурзьке право не було досконалим правовим інститутом, особливо на українських територіях, що тоді перебували у складі Речі Посполитої. Постійно виникали суперечки між міщанською громадою та старостами. Однією з причин було відстоювання права громади на приміські угіддя (поля, луки, ліси), які по праву належали громаді, але періодично захоплювалися старостами. В цілому «історія міст се взагалі історія вічних спорів громад з старостами за компетенції й нарікань на старостинські надужиття» [6, с. 350]. Основним засобом вирішення таких суперечок були судові позови. Наприклад, один з таких у м. Житомирі продовжувався до існування останнього старости графа Іллінського і був завершений лише наприкінці XIX ст. І відбувалося це у загальноприйнятому для Європи правовому полі [14, с. 125].

У сусідньому ж Московському царстві подібні суперечки городян із владою спричиняли криваві бунти та жорстокі розправи.

Магдебурзьке право в українських містах зазнавало неодноразових змін. На початку міста отримали дозвіл на створення самоврядування – магістрату, до складу якого входили вїйт, бургмістр, 4–6 радників (райців), 6–12 лавників (присяжних засідателів) та писар. Вїйт з лавниками представляв судову владу, бургмістр та райці – адміністративно-господарчу.

Система правових норм регулювала й правові відносини між міщанами. Особливо контролювався збір мит, податків та виконання повинностей на користь центральної влади.

Формально міським очільником чи урядовцем міг стати будь хто з міських мешканців, однак найголовнішою умовою були знатність і багатство. Таким чином міська влада протягом десятиліть перебувала в руках окремих заможних родин.

На українських територіях, що перебували під владою Речі Посполитої Магдебурзьке право повністю не звільняло населення міст від феодалних утисків. Польські королі періодично надавали містянам нові привілеї, однак намагаючись при цьому всіляко розширювати населення міст, даруючи найзаможнішим шляхетство з метою окатоличення та полонізації.

У містах, протягом усього часу існування Магдебурзького права домінують залишалася роль старости. З часом діяльність магістратів у Речі Посполитій ставала номінальною. Старости або приватні власники міських поселень намагалися обмежити діяльність міського самоврядування. У другій пол. XVIII ст., за правління Станіслава-Августа, здійснювалися спроби піднести занепаде становище міст. Створювалися так звані *Boni Ordinis* – Комісії Доброго Порядку. Наприклад, у Житомирі результатом діяльності такої комісії стала Ординація магістрату 1788 р., що суттєво змінила структуру міського самоврядування. Відтоді вона складалася з трьох «магістратських порядків»: магістрату, лави, гміни [9, с. 8].

До магістрату, або ж радного уряду входило вісім радників наділених адміністративною та господарською владою. Очолював раду Президент – перша посадова особа міста. Посадові магістратські місця займалися в порядку старшинства служби.

Лава, на чолі з вїйтом, розглядала справи кримінального суду. Гміна складалася з 12 членів і була представницьким органом міщанства. Особливістю був строк посадовців магістратських порядків – він був довічним. Президент та вїйт обиралися на один рік з кола радних магістрату. Це був спеціальний антикорупційний хїд. Високопосадовець не повинен був обростати зв'язками. Проте для невеликих міст, де місцева верхівка була в родинних або дружніх відносинах, такий принцип не діяв [14, с. 131].

Перевага на виборах до магістратських порядків віддавалася людям освіченим, з числа корінних міських жителів, що знову ж таки створювало певні умови до «кумівства».

Наприкінці XVIII ст., після трьох подїлів Речі Посполитої, більшість українських територій опинилася під владою Російської імперії. Демократичні порядки, які надавало містам Магдебурзьке право, суперечили їй самодержавним основам, а тому були ліквідовані. Офіційно Магдебурзьке право в Україні було скасоване імператорським указом Миколи I у 1831 р. Останніми острівцями старожитньої європейської самоврядності залишилися лише три українських міста. Згідно з указом Державної Ради від 09.10.1837 р. «О преобразовании городского управления в городах Каменце-Подольском, Житомире и Балте» були створені Міські Думи, до яких перейшли основні адміністративні функції магістратів. Проте, лише в м. Житомирі Магістрат ще продовжував діяти паралельно з новою імперською інституцією, зберігаючи за собою судові функції. Посаду Президента було скасовано, а натомість запроваджено посади двох бургомїстрів. Так тривало до 1849 р. [8, с. 11]. В усіх інших містах магістрати остаточно припинили свою діяльність, передавши розгляд усіх кримінальних та цивільних справ до відання повітового суду.

Таким чином, лише у середині XIX ст., трохи більше ніж за десять років до скасування кріпосного права, російській імперській машині вдалося знищити останню соціально-правову європейську інституцію на українських землях. Створені на залишках магістратів міські думи та міські управи, хоча й були формально виборними органами, в реальності існували як частина загального бюрократичного апарату. Їх функції базувалися на основі типового «Уложения». Тому міські управи на території України у своїй діяльності майже не відрізнялися від подібних у В'ятці, Рязані, чи будь-якому іншому російському місті.

Міські голови, залежно від особистості, мали здебільшого представницьке право. Всі функції адміністративно-господарської діяльності виконували чиновники в ранзі від губерньського секретаря до титулярного радника, що знаходилися у підпорядкуванні відомства губерньського правління, тобто віце-губернатори. Колишня впливовість міщанських родів, за окремими винятками, була зведена нанівець [9, с. 9].

Основні аспекти Магдебурзького права, такі як самоврядування і автономія місцевих громад, знайшли віддзеркалення у сучасній реформі децентралізації, яка реалізується в Україні з 2014 року. Метою реформи є передати значну частину владних повноважень з центральних органів на місцевий рівень, що дозволяє громадам краще відповідати на потреби місцевих жителів, ефективніше розпоряджатися своїми ресурсами. Як і в часи дії Магдебурзького права, сучасна децентралізація передбачає більшу фінансову та адміністративну незалежність громад, що сприяє їх розвитку та відповідальності за місцеві справи.

Важливо підкреслити, що реформа децентралізації є однією з найбільш ефективних та дієвих реформ за всю історію незалежної України. Її нововведення були успішно акцептовані й впроваджені українським суспільством, адже засновані на сприятливому ґрунті української політичної ментальності, в основі якої – індивідуалїзм, схильність до самоорганізації та вибудови системи горизонтальних зв'язків [4, с. 3].

У лютому 2022 р. на початку повномасштабного військового вторгнення росії в Україну муніципальна влада зіштовхнулася з низкою викликів, серед яких: організація територіальної оборони, підтримка інфраструктури та критично важливих об'єктів, соціальний захист, надання притулку переселенцям та інші. Чи змогли б громади впоратися без децентралізації, міцних місцевих бюджетів і ініціатив?

Сьогодні, в умовах воєнного стану та діяльності військових адміністрацій, місцеве самоврядування стикається скоріше з обмеженнями, ніж підтримкою центральної влади. Питання розмежування повноважень між центральною та місцевою владою залишається гострим і потребує вирішення, оскільки обмеження прав муніципальної влади та громад не відповідає інтересам українського суспільства, а також спричиняє занепокоєння європейських партнерів у контексті євроінтеграційних процесів [15].

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже, ще з часів Середньовіччя низка українських міст функціонували за правилами європейського самоврядування, що мало певний логічний зв'язок з давньоруським вічовим правом.

На відміну від своїх східних сусідів, українці здавна тяжіють до європейських демократичних засад.

Росіяни віками намагаються відгородитися від усього західного, яке вони сприймають як «вороже». Навіть в епоху відносної модернізації наприкінці XVII – поч. XVIII ст. деспотичні централізаторські основи державного устрою Московії залишилися незмінними. Особливо це виявилось у сфері міського самоврядування, яке не могло ефективно розвиватися в умовах кріпосницького за духом державного утворення. На жаль, ця система була запроваджена російською імперією й на українських землях наприкінці XVIII ст.

Магдебурзьке право ґрунтувалося на принципах самоуправління, та відповідальності перед суспільством. Громадяни отримували можливість обирати своїх представників, що зміцнювало й розвивало політичну традицію підтримки демократичних процесів. Це право сприяло формуванню активної громадянської позиції через залучення мешканців міст до управлінських справ. Воно мало вагомий вплив на українську політичну ментальність, сприяючи розвитку почуття відповідальності за громаду, заохочуючи до активної участі в суспільно-політичному житті. Міста, які користувалися цим правом, стали центрами культури та освіти з більш вираженою можливістю поширення ідей свободи та справедливості.

Магдебурзьке право стало правовою основою і важливим практичним досвідом організації суспільно-політичного життя середньовічних українських міст, вплинуло на зміцнення й подальший розвиток демократичних засад української політичної традиції. Принципи самоуправління, децентралізації та активної громадянської позиції є ключовими для побудови ефективної демократичної системи.

Список використаної літератури:

1. *Аркас М.* Історія України-Русі / *М. Аркас*. – К. : Вища школа, 1993. – 414 с.
2. *Волков М.* Формування міської буржуазії в Росії в XVII–XVIII ст. / *М. Волков*. – К. : Наукова думка, 1991. – 563 с.
3. *Гамченко С.* Житомир за першоджерелами передісторичної археології / *С. Гамченко* // Записки Всеукраїнського археологічного комітету. – К., 1930. – с. 1–21.
4. *Гордійчук О.* Еволюція політичних традицій та ментальності українського суспільства / *О. Гордійчук* // Society and Security. – 2024. – № 2–3 (3). – С. 28–35. DOI: 10.26642/sas-2024-2-3(3)-28-35.
5. *Гордійчук О.* Ментальність у добу глобалізації: монографія / *О. Гордійчук*. – Житомир : НОВОград, 2021. – 372 с.
6. *Грушевський М.* Історія України-Руси: Т. V. / *М. Грушевський*. – К. : Наукова Думка, 1994. – 687 с.
7. *Кириченко Ю.* Поширення Магдебурзького права та його особливостей в містах України / *Ю. Кириченко* // Форум права. – 2011. – № 4. – С. 361–366 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/69419487-243b-4575-a5c0-6596a7250f22/content>.
8. *Кондратюк Р.* До питання про час надання Житомиру Магдебурзького права / *Р. Кондратюк* // Житомир в історії Волині і України : тези Всеукраїнської наукової краєзнавчої конференції. – Житомир : ЖО СЖУ, 1994. – С. 10–11.
9. *Костриця М.* Житомир: від Магдебурзького права до губернського центра / *М. Костриця* // Житомир в історії Волині і України : тези Всеукраїнської наукової краєзнавчої конференції. – Житомир : ЖО СЖУ, 1994. – С. 5–9.
10. *Котляр М.* Віче. Енциклопедія історії України: Т. 1: А–В – К. : Наукова думка, 2003. – 688 с.
11. *Крип'якевич І.* Історія України / *І. Крип'якевич*. – Львів : Світ, 2019. – 520 с.
12. Місцеве самоврядування в Україні в умовах становлення правової держави: монографія / за ред. Ю.М. Тодики, В.А. Шумілкіна. – Х. : Одиссей, 2004. – 392 с.
13. *Нестерович В.* Виборче право України / *В. Нестерович*. – К. : Ліра-К, 2017. – 504 с.
14. Особовий фонд Н. Абрамовича. Державний архів Житомирської області. Ф. Р. 3409, оп. 1, спр. 1, 368 арк.
15. *Чиркін А.* Забезпечення ефективних демократичних інституцій на шляху до Європейського Союзу: практика воюючої демократії / *А. Чиркін* / Реанімаційний Пакет Реформ, 2024 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://rpr.org.ua/news/zabezpechennia-efektyvnykh-demokratychnykh-institutsiy-nashliakhu-do-yevropeyskoho-soiuzu-praktyka-voiuuchoi-demokratii/>.
16. *Hordiichuk O.* Polityczne i mentalne aspekty integracji Ukrainy z Europą / *O. Hordiichuk, T. Dekert, Y. Lysetska* // Przegląd Politologiczny. – 2024. – № 2. – P. 59–75.

17. Mishalova O. Russia's War in Ukraine as a "War for Identity" and Appropriation of Cultural Tradition / O. Mishalova, O. Hordiichuk, O. Sokolovskiy // ETHICS IN PROGRESS. – 2024. – № 15 (1). – P. 73–94.

References:

1. Arkas, M. (1993), *Istoriya Ukrayiny-Rusi*, Vyshcha shkola, Kyiv, 414 p.
2. Volkov, M. (1991), *Formuvannya mis'koyi burzhuaziyi v Rosiyi v XVII–XVIII st.*, Naukova dumka, Kyiv, 563 p.
3. Hamchenko, S. (1930), *Zhytomyr za pershodzherelamy peredistorychnoyi arkeolohiyi*, Zapysky Vseukrayins'koho arkeolohichnoho komitetu, Kyiv, pp. 1–21.
4. Hordiichuk, O. (2024), «Evolutsiya politychnykh tradytsiy ta mental'nosti ukrayins'koho suspil'stva», *Society and Security*, No. 2–3 (3), pp. 28–35, doi: 10.26642/sas-2024-2-3(3)-28-35.
5. Hordiichuk, O. (2021), *Mental'nist' u dobu hlobalizatsiyi: monohrafiya*, NOVOhrad, Zhytomyr, 372 p.
6. Hrushevs'kyy, M. (1994), *Istoriya Ukrayiny-Rusy: T. V.*, Naukova dumka, Kyiv, 687 p.
7. Kyrychenko, YU. (2011), «Poshyrennya Mahdeburz'koho prava ta yoho osoblyvostey v mistakh Ukrayiny», *Forum prava*, No. 4, pp. 361–366, [Online], available at: <https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/69419487-243b-4575-a5c0-6596a7250f22/content>
8. Kondratyuk, R. (1994), «Do pytannia pro chas nadannia Zhytomyru Mahdeburz'koho prava», *Zhytomyr v istoriyi Volyni i Ukrayiny*. Tezy Vseukrayins'koyi naukovoyi krayeznavchoyi konferentsiyi, ZHO SZHU, Zhytomyr, pp. 10–11.
9. Kostrytsya, M. (1994), «Zhytomyr: vid Mahdeburz'koho prava do huberns'koho tsentra», *Zhytomyr v istoriyi Volyni i Ukrayiny*. Tezy Vseukrayins'koyi naukovoyi krayeznavchoyi konferentsiyi, ZHO SZHU, Zhytomyr, pp. 5–9.
10. Kotlyar, M. (2003), *Viche. Entsyklopediya istoriyi Ukrayiny: T. I: A-V*, Naukova dumka, Kyiv, 688 p.
11. Kryp'yakevych, I. (2019), *Istoriya Ukrayiny*, Svit, Lviv, 520 p.
12. *Mistseve samovryaduvannya v Ukrayini v umovakh stanovlennya pravovoyi derzhavy: monohrafiya* (2004), Za red. YU. Todyky, V. Shumilkina, Odissey, Kharkiv, 392 p.
13. Nesterovych, V. (2017), *Vyborche pravo Ukrayiny*, Lira, Kyiv, 504 p.
14. Osobovyy fond N. Abramovycha, *Derzhavnyi arkhiv Zhytomyrskoi oblasti*. F. R. 3409, op. 1, spr.1, ark 368.
15. Chyrkin, A. (2024), «Zabezpechennya efektyvnykh demokratychnykh instytutsiy na shlyakhu do Yevropeys'koho Soyuzu: praktyka voyuyuchoyi demokratiyi», *Reanimatsiynyy Paket Reform* [Online], available at: <https://rpr.org.ua/news/zabezpechennia-efektyvnykh-demokratychnykh-instytutsiy-na-shliakhu-do-yevropeyskoho-soyuzu-praktyka-voiyuchoi-demokratii/>
16. Hordiychuk, O., Dekert, T., Lysets'ka, YU. (2024), «Politychni i mental'ni aspekty intehratsiyi Ukrayiny z Yevropoyu», *Poglyad Politologichny*, No. 2, pp. 59–75.
17. Mishalova, O., Hordiychuk, O., Sokolovskyy, O. (2024), «Viyna Rosiyi v Ukrayini yak "viyna za identychnist" ta pryvlasnennya kul'turnoyi tradytsiyi», *ETHICS IN PROGRESS*, No. 15 (1), pp. 73–94.

Kondratiuk Yu., Hordiichuk O.

Magdeburg Law as a Factor in the Formation of Democratic Principles in the Ukrainian Political Tradition

Abstract. Magdeburg law, which began to be introduced in the Ukrainian lands in the fifteenth century, became one of the important tools for the formation of local government and the legal system in the future. In this aspect, it was not an absolute novelty for the local population, but was a logical continuation of the political tradition of the viche system that existed in the times of Kievan Rus and in the democratic policy of the Lithuanian princes who consolidated their power in Ukraine in the fourteenth century.

Based on the collected materials, the origin, implementation and functioning of the Magdeburg Law in Ukraine, substantiates the similarity of democratic principles in the European and Ukrainian political mentality, and demonstrates the integration of the national political tradition into pan-European processes are analyzed. A comparative analysis with the Muscovy, where such innovations did not take root, shows how different the cultural and political traditions of Ukrainians and Russians are, which is one of a number of factors that debunk the myth of the so-called "brotherly peoples".

Keywords: viche; Magdeburg law; local self-government; democratic traditions; political mentality.